

FAVQULODDA VAZIYATLARDA HIMOYA INSHOOTLARINING AHAMIYATI

Bozorov Subxon Esanovich

*Buxoro viloyati favqulodda vaziyatlar boshqarmasi xayot faoliyati xavfsizligi
o'quvmarkazi katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: *ushbu maqolada aholini turli favqulodda vaziyatlarda himoya inshootlarida saqlash, ularning turlari, hamda tashkil etish va himoya vositalari xususidagi fikrlar o'rin olgan*

Kalit so'zlar: *himoya inshooti, oddiy saqlovchi boshpana, ochiq va yopiq boshpanalar, germetik qurilish.*

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezident tomonidan 17.08.2022 yildagi "Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida"gi O'RQ-790-son Qonun imzolandi.

Qonunga asosan, favqulodda vaziyatlar ro'y berish manbaiga qarab tabiiy xususiyatli hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlarga bo'linadi. Favqulodda vaziyatlar vazirligi favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish sohasidagi maxsus vakolatli davlat boshqaruvi organidir [1].

Fuqarolarga favqulodda vaziyatlar zonalarida ishlaganligi uchun bepul tibbiy xizmat, kompensatsiyalar va boshqa imtiyozlar taqdim etiladi. Prognoz qilingan yoki ro'y bergan favqulodda vaziyatning ko'lami va holatiga qarab muayyan hududda Favqulodda vaziyatlar davlat tizimining quyidagi rejimlari o'rnatiladi:

kundalik rejim - muayyan hududda, ob'yektda favqulodda vaziyatlar ro'y berishi xavfi mavjud bo'lmaganda;

yuqori tayyorgarlik rejimi - favqulodda vaziyatlar ro'y berishi xavfi mavjud bo'lganda;

favqulodda vaziyat rejimi - favqulodda vaziyatlar ro'y berganda va favqulodda vaziyatlar davrida.[2]

Favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish sohasidagi axborotni yashirish, o'z vaqtida taqdim etmaslik yoki bila turib yolg'on axborot taqdim etish taqiqlanadi. Davlat favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish holati, aholining xavfsizligini ta'minlash bo'yicha ko'rilayotgan choralar, prognoz qilinayotgan yoki ro'y bergan favqulodda vaziyatlar, ulardan muhofazalanish usullari to'g'risida ommaviy axborot vositalari, shu jumladan maxsus texnika vositalari orqali aholini o'z vaqtida va ishonchli tarzda xabardor qilishi shart.

Favqulodda vaziyatlarni e'lon qilish:

mahalliy miqyosdagi favqulodda vaziyatlarda - Qoraqalpog'iston Vazirlar Kengashi Raisining, hokimlarning tegishli qarorlari;

respublika miqyosidagi va transchegaraviy favqulodda vaziyatlarda - Vazirlar Mahkamasining qarori bilan amalga oshiriladi.

TADVIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Respublikamizda qabul qilingan «Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida»gi Qonunning 11-moddasida «Korxonalar, muassasalar va tashkilotlarni favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish sohasidagi majburiyatlarida muhofaza inshootlarini zaruratga qarab oldindan barpo etilishini ta'minlashlari hamda ularni doimo shay holatda saqlab turishlari lozim, deb ta'kidlangan.[3] Himoya inshootlari fuqarolarni tabiiy ofatlar avariya va halokat oqibatlaridan hamda qirg'in qurollar ta'sir omillaridan va ularning ikkilamchi ta'sir omillaridan saqlaydigan boshpanalar hisoblanadi.

Himoya inshootlari quyidagilarga bo'linadi:

a) Yo'nalishiga ko'ra. fuqarolarni saqlashga, boshqaruv tizimlarini joylashtirishiga mo'ljallangan;

b) Joylashgan o'rniga ko'ra; alohida joylashgan (metropolitenlar va tog' -kon qurilishlari);

v) Qurilish muddatiga ko'ra - oldindan qurilgan va tez quriladigan;

g) Himoyalash darajasiga ko'ra: - boshpana, RSB va oddiy boshpana (ochiq yoki yopiq yerto'lalar).

Boshpana – odamlarni ta'sir omillaridan (yuqori harorat, radioaktiv, portlovchi va kuchli zaharli moddalar), inshootlar buzilganda ularni qismlaridan hamda qirg'in qurollar va oddiy hujumkor qurollar ta'siridan saqlaydi.

Boshpanalar odamlarni qabul qilish soniga ko'ra quyidagi guruhlariga bo'linadi:

- kichik (150-300 kishi);
- o'rtacha (300-600 kishi);
- katta (600 dan ko'p) va boshqalar.

Boshpanani qurishda quyidagi talablar qo'yiladi:

- 1) 3 sutkadan kam bo'lmagan muddatda saqlash;
- 2) Suv bosmaydigan joylarda qurish;
- 3) Oqar suvlardan, kanalizatsiya kommunikasiyalaridan hamda qurilish kommunikasiyalaridan uzoqroq joylarda qurish;
- 4) Chiqish va kirish eshiklarining bo'lishi. Boshpana ma'lum jihozlar bilan jihozlanishi shart jumladan: shamollatkich, samtar-texnik jihozlar, havodagi zaharli moddalarni, radioaktiv birikmalarni va biologik vositalarni tozalovchi uskunalardan iborat bo'lishi kerak.

U asosiy va qo'shimcha xonalardan tashkil topadi:

Asosiy xonalarga - odamlar, boshqaruv tizimlari, tibbiy xizmat tizimlari joylashtiriladi, qo'shimcha xonalarda jihozlar, asbob-uskunalar, oziq-ovqatlar, suv va boshqa kerakli vositalar joylashtiriladi. Bu boshpanalar juda mustahkam qurilganligi, germetikligi yuqoriligi va sanitar-gigiyena sharoiti bo'lganligidan xalqni bir necha kun davomida betalafot saqlashi mumkin. Boshpanalar odamlar yotadigan va turib saqlanadigan holda bo'ladi. Turib saqlanadigan boshpanalar sifatida ishlab chiqarish,

ma'muriy va xalq yashaydigan baland uylarning yerto'lalaridan foydalaniladi. Bunda butun qirg'in qurollari omillaridan saqlovchi qismlar va boshqa zarur jihozlar o'rnatilib, boshpanaga qo'yilgan talablar bajariladi. Boshpana bir necha bo'limlardan tashkil topib, har biriga 50-75 odam sig'ishi kerak. Ular yarusli qilib jihozlanadi va har bir odamga 0,5 m² joy to'g'ri kelishi ko'zda tutiladi. U juda yaxshi germetik ravishda qurilishi, ya'ni devorlari, xona bo'limlari juda zich qilib ishlanishi zarur, aks holda tashqaridan radioaktiv, kimyoviy va biologik zaharlovchilar havo bilan birga kirishi mumkin.

XULOSA VA MUNOZARA

Oddiy saqlovchi boshpana - bu yerto'ladir. Fuqarolarni muhofaza qilishda oddiy saqlovchi boshpanalar, (yerto'lalar) alohida o'rin tutadi. Yerto'lalar qurilish konstruksiyasiga ko'ra oddiy himoya inshootari qatoriga kiradi, chunki uni qurish juda qisqa vaqtda amalga oshiriladi. Ular ochiq va yopiq ko'rinishda bo'ladi. Ochiq yerto'lalarda odamlar radioaktiv shikastlanishdan ikki-uch marta kam zararlanadi (agar yerto'la dezaktivatsiya qilinmasa) va 20 barobarigacha (agar yerto'la dezaktivatsiya qilinsa) kam nurlanish dozasini oladi. Yopiq yerto'lalar esa radioaktiv zararlanishni 40-50 marta kamaytiradi. Yerto'lalar chuqurligi 200 sm, kengligi 120 sm, pastki qismi esa 80 sm, uzunligi esa odamlar soniga qarab tayyorlanadi. Ochiq yerto'lada fuqarolar himoya vositalaridan foydalangan holda saqlanadilar. Tuproq, poxol yoki qamish bilan yopilgan yopiq yerto'lalar radioaktiv changlamrni biologik turmanlarni, kimyoviy qurollarni kiyim-kechaklarga, terilarga tushishidan saqlovchi boshpana hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 17.08.2022 yildagi "Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida"gi O'RQ-790-son Qonuni.

2. "Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun (O'RQ-790-son, 17.08.2022-y.)

3. I. Nigmatov, M. Tojiyev., Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi. Toshkent «Iqtisod-moliya» 2011.

4. Хаёт фаолияти хавфсизлиги ва экология. Сапаев М.С., Қодиров Ф.М. Ўқув қўлланма, Тошкент-"Алоқачи"-2019.